

Orijinal Araştırma

Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışan Uzmanların Gözünden Mağdur Çocukların Özellikleri

Characteristics of Children Who Abused Sexually: The Views of Experts Who Work With These Children

Zekeriya Çalışkan¹, Mehmet Sağlam¹

¹Inönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Malatya

Özet

İhmal ve istismar olayı dünyanın her yerinde çocukların karşı karşıya kalabildiği ve çocuklar üzerinde geçici ve kalıcı etkiler bırakan olumsuz durumlardır. Cinsel istismar olayı bu durumlar içinde çocuk üzerinde en fazla olumsuz etki bırakan istismar türlerinden bir tanesidir. Cinsel istismara uğramış çocukların özelliklerinin doğru biçimde tanımlanması cinsel istismar olaylarının önüne geçilmesinde etkili olacaktır. Bu çocukların özelliklerinin belirlenmesinde cinsel istismar olayı sonrasında çocuklarla karşılaşan ve onlarla doğrudan iletişime geçen Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde çalışan uzmanlardan alınan bilgiler sonucunda; her yaşta ve her iki cinsten çocuğun mağdur olabildiklerini, ergenlik döneminde genelde kız çocuklarının mağdur olduklarını, mağdur çocukların genelde istismarcıyı tanıdıklarını, çocukların cinsel istismar olayına duygusal ve davranışsal tepkiler verebildiklerini, olayın ortaya çıkmasında aile ve öğretmen gözlemlerinin önemli olduğunu, genelde aile denetiminden ve desteğinden uzak çocukların mağdur olduklarını ve çocukların cinsel istismardan korunabilmesi için başta çocuklar olmak üzere aile ve öğretmenlerin eğitilerek toplumsal farkındalığın artırılması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Mağdur, Cinsel İstismar.

Abstract

Negligence and abuse are negative situations for children across the world and their effects on children could be temporary and permanent. Sexual abuse is one of the worst things which can be happened to children. It is truly important to identify the characteristics of children who have been abused sexually to prevent the abuses again. According to information which are gained from the experts who work in Juvenile and Juvenile High Criminal Court; they stated that any children, both male and female, can suffer from sexual abuse, generally female children in adolescence period suffer, abused children mostly know the people who abuse them, children can react to sexual abuse with emotionally and behavioral, it is important to reveal incidents by the help of observations done by teachers and family, generally children who are far away from the support of family suffer, and it is important to educate family, teacher and children to increase the awareness of sexual abuse to protect children.

Key Words: Child, Victim, Sexual Abuse.

Giriş

Karmaşık nedenleri olan ve çocuk üzerinde trajik etkiler bıraktığı ifade edilen çocuk istismarı sonuçları itibarıyla tıbbi, hukuki, gelişimsel ve psiko-sosyal sonuçları olan ciddi bir sorun olarak ifade edilmekle (1) birlikte olumsuz bireysel ve toplumsal sonuçları olan önemli bir problemdir. Çocuk istismarı; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar olmak üzere üç kategoride ele alınmakta ve bu sebeple de çocuk istismarı konusu hukuk, tıp, eğitim, psikoloji, sosyoloji gibi farklı alanlarda çalışan birçok kurum ve kuruluşu ortak çalışmaya zorlayan toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır (2, 3).

Çocuk üzerindeki olumsuz etkileri ciddi boyutlarda olan istismar türlerinden biri olan cinsel istismar; yetişkin bir kişinin çocuktan cinsel uyarı ya da doyum için faydalanması, onu fuhşa zorlaması ya da pornografi gibi suçlarda cinsel obje olarak kullanması olarak tanımlanmaktadır. Tanım yapılırken cinsel organlara dokunulmasından, tecavüze kadar birçok davranışın bu kapsamda ele alındığı ve cinsel istismar olayında çocuğun rızasının olup olmadığının ya da fiziksel şiddet içermemesinin herhangi bir önemi olmadığı özellikle belirtilmektedir (4). Tespit edilmesi zor olduğu kadar ailelerin sosyo-kültürel yapısı, toplumsal değerler ve inanç sistemleri gibi nedenlerle genelde aileler tarafından gizlenmeye çalışılan cinsel istismar vakalarındaki rakamlara bakıldığında; Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü 2013 yılı verilerine göre “çocuğun cinsel istismarı” şikayeti ile açılan dava sayısı 35.214 ve “reşit

olmayanla cinsel ilişki” şikayeti ile açılan dava sayısının ise 14.251 gibi ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir (5).

Cinsel istismar vakalarında istismarcının genellikle çocuğun tanıdığı kişiler içinden olması durumun ciddiyetini artırmakta ve gerek istismar olayının açığa çıkmasını gerektiren çocukların istismardan korunması adına yapılması gerekenleri zorlaştırmaktadır. Koç ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada çocuğa istismarda bulunan kişilerden %31,5'nin çocuk açısından yabancı, geriye kalan %68,5'nin ise çocuğun yakından tanıdığı kişiler olduğu, cinsel istismarda bulunan kişilerin ise %50'ye yakının yine çocukların yakından tanıdığı kişiler olduğu belirlenmiştir (6).

Cinsel istismarın çocuklar üzerinde başta davranışsal, duygusal ve sosyal olmak üzere farklı şekillerde etkileri olduğu belirtilirken, Akyüz ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada cinsel istismara uğrayan çocuklarda davranım bozukluğu, depresyon, madde kullanımı ve çocukluk çağı kötüye kullanımı gibi olumsuzlukların belirlendiği (7), yapılan bir başka çalışmada ise depresyon, aile bireylerinden uzaklaşma, mutsuzluk, davranışsal problemler, anksiyete gibi problemler olduğu ifade edilmektedir (4). Ayrıca Borderline kişilik bozukluğu saptanan kişilerin %70-80'inin, çoğul kişilik bozukluğu saptananların %85-90'ının çocukken cinsel istismar mağduru oldukları, yine cinsel istismarda bulunan kişilerin en az %60'mın da çocukken cinsel istismara uğradıkları bildirilirken (8), korkular, depresyon, dikkat eksikliği,

hiperaktivite, ikincil enürezis ve enkoprezis gibi problemlerle de karşı karşıya kaldığı aktarılmaktadır (9). Cinsel istismara uğrayan çocukların cinsel içerikli görüntüler ya da porno içerik izletilerek duruma alıştırılmasından, zor kullanılmaya kadar faklı olumsuzluklara maruz kalabildikleri bildirilmiştir (10). Çocukların cinsel istismardan korunabilmesi için öncelikle risk altındaki çocukların tespit edilmesi, bunun içinde cinsel istismara uğramış çocukların özelliklerinin doğru şekilde belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak cinsel istismara uğramış çocukların özelliklerinin belirlenebilmesinde durumun adli mercilere yansması ile birlikte bu çocuklarla birebir iletişim kuran uzmanların cinsel istismar mağduru çocuklar hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem **Araştırma Modeli**

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. İnsanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymakta kullanılan oldukça güçlü bir yöntem olan görüşme (11), bu çalışmada savcılık ve mahkeme sürecinde çocuklar ile doğrudan iletişime geçen uzmanların cinsel istismar mağduru çocukların özellikleri hakkındaki düşünceleri konusunda derinlemesine bilgi edinmek amacıyla tercih edilmiştir. Uzmanlar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, tümevarımsal analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Tümevarımsal analiz işleminde uzmanların her bir soruya verdiği cevaplar tek tek incelenerek analiz edilmiştir. Sorulara verilen cevaplar temaları doğrultusunda gruplandırılmıştır. Elde edilen veriler yansızlığı göstermek ve uzmanların konu hakkındaki görüşlerini kendi ifadeleri ile aktarmak ve çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek sunulmuştur.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 2014 yılında Ankara'da Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi ve Çocuk Mahkemelerinde çalışan ve gönüllü olarak katılan 1 pedagoğ, 3 psikoloğ ve 4 sosyal çalışmacı oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda araştırmalar genellikle küçük örneklemeler üzerinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda bazen çalışmanın amaçlı bir biçimde seçilmiş bir kişi (n=1) ile de yapılabileceği, ancak asıl önemli olanın çalışma konusu hakkında derinlemesine bilgi alınabilecek bir örneklem grubunun oluşturulması olduğu belirtilmektedir (12). Nitel araştırma kapsamında görüşmeler yapılacak olan uzmanlar ile ayrı ayrı iletişime geçilerek randevu alınmış, daha sonra bu kişilere araştırmanın amacı ile izlenecek süreç açıklanmıştır.

Araştırmaya katılanlar uzman olarak kodlanmıştır. Araştırmaya katılan uzmanların 2'si erkek 6'sı kadın olup yaşları 27-44 yaş arasında dağılmaktadır. Uzmanlardan altısının lisans iki uzmanın ise yüksek lisans mezunu olduğu, uzmanların en az 5 yıldır Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde görevli olduğu belirlenmiştir. Bu uzmanların altısının evli ikisinin ise bekar olduğu ve evli olan uzmanlardan dördünün çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla "Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Çalışan Uzmanların Gözünden Mağdur Çocukların Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bilgi Formu" hazırlanmıştır. İki bölümden oluşan formun ilk bölümü olan *Bilgi Formu*'nda katılımcıların yaşı,

öğrenim durumu, görevleri, görev yaptıkları kurum, evlilik durumları ve çocuk sahibi olma durumları bulunmaktadır. İkinci bölümü olan *Görüşme Soruları Formu*'nda ise yarı-yapılandırılmış görüşmeler sırasında katılımcılara sorulacak sorulara yer verilmiştir. Görüşme soruları belirlenirken cinsel istismar mağduru çocukların özelliklerinin belirlenebilmesi amaçlanmış ve soru formunda katılımcılara, cinsel istismar mağduru çocuklarda yaş, cinsiyet, çocukların olaya yaklaşımı, ailenin tutumu ve çocukların belirgin özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Oluşturulan sorular uzman görüşüne sunulacak uygulama için hazır hale getirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri, uzmanlar ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla 2014 yılı Ekim-Kasım ayları boyunca toplanmıştır. Görüşmelere başlamadan önce, mahkeme izinleri alınmış ve sonrasında uzmanlara araştırmanın amacı hakkında kısaca bilgi verilmiş, Bilgi Formu'nda yer alan sorular katılımcılara yöneltilerek cevapları kaydedilmiştir. Veri toplama işlemi yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra araştırmacılar tarafından tümevarımsal analiz (11) kullanılarak araştırma verilerinin analizi tamamlanmıştır. Her bir görüşme analiz edilerek ayrı ayrı her soru için alınan cevaplar incelenmiş ve farklı temalardan oluşan araştırma bulgularına ulaşılmıştır.

Sonuçlar

1. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Cinsiyet ve Yaş Göre Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen "Cinsel istismar mağduru çocuklar açısından cinsiyete göre değişen bir oran var mı? Varsa nasıl?" ve "Cinsel istismar mağduru çocukların yaşı ve cinsiyeti arasında bir ilişki var mı? Varsa nasıl?" şeklinde yöneltilen sorulara verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Alınan cevaplar incelendiğinde uzmanların genel olarak erkek çocuklara oranla kız çocukların daha fazla istismara maruz kaldıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Ancak uzmanlar bu konuyu ifade ederken istismara uğrayan çocuklarda yaş küçüldükçe mağdur çocuğun cinsiyeti açısından erkek çocuk oranında artış olduğunu belirtirken uzmanlardan bir tanesi bu duruma farklı bir açıklama getirerek "erkek çocuklarda resmi makamlara bildirim daha az olduğu için sayı az gibi görünüyor" ifadelerini kullanmıştır. Bunun yanı sıra cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının ağırlıklı olarak ergenlik dönemi içinde olduklarını, erkek çocuklarda ise daha çok okul öncesi ve ilkokulunun ilk yılları içinde cinsel istismar olayının yoğunlaştığını ifade ettikleri belirlenmiştir.

2. Cinsel İstismar Mağduru Çocuğun İstismarcıyı Tanıma Durumunun Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen "Çocukları istismar eden kişi ile çocuk arasında herhangi bir bağ var mı? Varsa nasıl?" şeklinde yöneltilen sorulara verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Alınan cevaplar incelendiğinde uzmanların ortak bir biçimde cinsel istismarda bulunan kişinin genellikle çocuğun tanıdığı kişiler arasından olduğunu nadiren tanımadığı kişiler tarafından cinsel istismara maruz kaldıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Çocukların hiç tanımadıkları bir kişi tarafından cinsel istismara maruz

birakılmalarının nadiren de olsa karşılaşılan bir durum olduğunu ancak ağırlıklı olarak tanıdıkları kişiler tarafından cinsel istismara uğratıldıklarını ifade eden uzmanlardan bir tanesi bu durum için “*Genelde çocuğun tanıdığı kişiler arasından oluyor, özellikle erkek çocuklarda arkadaşının yakını, komşusu, kendi yakını gibi kişiler arasından olabiliyor. Kız çocuklarında yoğunluk ergenlik dönemi içinde olduğundan istismarcıda daha çok çocuğun kendi erkek arkadaşı olarak tanımladığı kişi tarafından cinsel olarak istismar ediliyor*” şeklinde bir açıklama getirdiği tespit edilmiştir.

3. Cinsel İstismar Olayına Mağdur Çocuğun Yaklaşımının Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Cinsel istismar olayına çocuğun yaklaşımı nasıl?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Alınan cevaplar incelendiğinde uzmanlar tarafından çocuklardaki en baskın duygu olarak korkuyu öne çıkardıkları belirlenmiştir. Bunun yanında hayal kırıklığı, olayı gizlemeye çalışma, ağlama nöbetleri ve içe kapanmanın sıklıkla karşılaşılan durumlar olduğu ifade edilmektedir. Bazı durumlarda istismarcıyı korumaya çalışan çocuklar olduğundan bahseden uzmanlardan bir tanesi bu duruma “*ergenlik döneminde cinsel istismara uğrayan kız çocuklarını istismar eden kişi genelde erkek arkadaş ya da sevgili olarak adlandırılan kişilerdir. Bu nedenle çocuklar koruma yoluna gidebiliyor*” şeklinde açıklama getirirken bir başka uzman “*eğer istismar devam ediyorsa çocuk korkudan olayı ve istismarcıyı gizlemeye ya da savunmaya çalışıyor*” ifadelerine yer vermiştir. Ayrıca uzmanlardan bir tanesi “*cinsel istismara uğrayan çocuklar istismarcının cezalandırılmasını istiyor ve bu cezayı duymak istiyor*” ifadelerini kullanarak mağdur çocuklarda ortaya çıkan öfkeyi ifade etmeye çalışmıştır.

4. Cinsel İstismar Olayının Hangi Fiziksel Çevre / Mekan İçinde Gerçekleştiğinin Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Cinsel istismar olayları ile çocukların buldukları mekan/çevre arasında herhangi bir ilişki var mı? Evetse nasıl?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Uzmanların verdikleri cevaplar incelendiğinde, genelde evi, okulu gibi kendi çevresi içinde cinsel istismara maruz kaldıklarını ifade ettikleri ayrıca ergen istismarında mekanın genelde istismarcının kendisini güvende hissedebileceği bir alan olduğuna dikkat çektikleri belirlenmiştir. Bunun yanında park, bahçe, apartman boşluğu, inşaat gibi hemen her alanda cinsel istismar olayının gerçekleşebildiğini bildiren uzmanlardan bir tanesi “*ilkokul ve okul öncesi dönem çocuklarında istismarcı ani olarak karar verebildiği için asansör, park, apartman boşluğu gibi alanlarda cinsel istismar olayı gerçekleşebiliyor*” ifadelerini kullanarak cinsel istismar riskinin çocukların savunmasız kalabilecekleri her alanda gerçekleşebileceğine dikkat çekmiştir.

5. Cinsel İstismar Olayının Nasıl Öğrenildiğinin Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Cinsel istismar olayının öğrenilmesinde mağdur çocuğun etkisi var mı? Yoksa nasıl öğreniliyor?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Uzmanlardan alınan cevaplar incelendiğinde, çocukların cinsel istismar olayını doğrudan ifade etmelerinin az rastlanan bir durum olduğunu ifade eden uzmanlar çocukların istismar olayını bir arkadaşına söyleyerek, aile ve öğretmenlerin şüpheleri üzerine çocukların zoraki itirafları ile olayın açığa çıktığını bildirmişlerdir. Cinsel istismara uğrayan çocukların hangi yaş grubunda olduğunun olayın ortaya çıkmasında önemli bir belirleyici olduğunu belirten uzmanlardan biri bu durum için “*annenin tepki ve gözlemleri önemli, çocuğun rutinde meydana gelen değişimi fark edip durumu sorguluyor ve olay ortaya çıkıyor*” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca küçük çocukların iç çamaşırlarındaki ya da cinsel organlarındaki fiziksel bulgular aracılığı ile durumun anlaşılmasının yanında ilkökul ve ergenlik dönemi çocuklarında öğretmen ve okul rehberlik servisi aracılığı ile cinsel istismar olayının ortaya çıktığını düşündükleri belirlenmiştir.

6. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Ailelerinin Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Cinsel istismara uğrayan çocukların aileleri arasında benzerlikler var mı? Varsa neler?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Alınan cevaplar incelendiğinde hemen her türden aile çocuklarının cinsel istismara maruz kalabildiğini aktaran uzmanlar, durumun ciddiyetinin farkında olan bilinçli ailelerde olayın adli makamlara bildirimine daha az olduğunu bu nedenle ağırlıklı olarak denetimsiz ve kontrolsüz aile çocuklarının cinsel istismar mağduru olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Ayrıca başta boşanmış aile çocukları olmak üzere sosyo-ekonomik düzeyi düşük aile çocuklarında cinsel istismar olayının daha fazla görülebildiğini bildirmişlerdir.

7. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların En Belirgin Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Cinsel istismara uğrayan çocukların en belirgin özellikleri nelerdir?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Uzmanlardan alınan cevaplar incelendiğinde bu çocukların en belirgin özelliklerinin öncelikle aile ilişkilerindeki kopukluk ve ailelerin çocuklar üzerindeki denetiminin yetersiz olması olarak ifade edildiği belirlenmiştir. Bunun yanında reddedilen, dışlanan, şiddete uğrayan, ebeveynleri boşanmış, yeterli ilgi ve desteği alamamış çocukların cinsel istismara daha fazla maruz kaldıklarını bildiren uzmanlar, ergenlerde aşırı sosyal, ailesiyle iletişimi zayıf ve kontrolsüz çocukların mağdur edilebildiklerini küçük yaş grubunda özellikle okul öncesi dönemde ise aile denetiminin azaldığı hemen her ortamda çocukların mağdur olabildiklerini ifade ettikleri belirlenmiştir.

8. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Ailesi ve Öğretmenleri Tarafından Nasıl Fark Edilebileceğinin Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Cinsel istismara uğrayan çocuklar ailesi tarafından nasıl fark edilebilir?” ve “Cinsel istismara uğrayan çocuklar öğretmenleri tarafından nasıl fark edilebilir?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Sorulara verilen cevaplar incelendiğinde öncelikle annelerin gözlemlerinin önemli olduğunu ifade eden uzmanlar,

özellikle ani ağlamalar, davranış değişiklikleri, evden kaçma ya da madde kullanımı gibi olumsuz durumların görülmesi üzerine ailelerin cinsel istismar olayını fark edebildiklerini ifade ettikleri belirlenmiştir. Bazı ailelerin çocuktaki yalan söyleme, cinsel davranışlarda yoğunlaşma, ders başarısında düşüş gibi duygusal ve davranışsal değişimlerin yanında bazı uzmanlar küçük çocukların iç çamaşırlarında ve cinsel organlarındaki fiziksel belirtilerle ailelerin durumu anlayabildiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin ise genelde çocukların akademik başarılarındaki düşüş ile durumu fark edebildiklerini ifade eden uzmanlar, çocuklarda içe kapanma, uyumsuzluk, okula devamda problem gibi çeşitli davranış problemlerinin görülebildiğini ifade ettikleri anlaşılmıştır. Bu durumu ifade etmeye çalışan uzmanlardan bir tanesi “*bazen çocuk bir arkadaşına söylüyor, o arkadaşta durumu öğretmene ya da rehberlik servisine aktarıyor*” ifadelerini kullanmış ve durumun zaman zaman rehberlik servisi aracılığı ile de ortaya çıkabildiğini bildirmiştir.

9. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Nasıl Korunabileceklerinin Değerlendirilmesi

Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde çalışan uzmanlara yöneltilen “Çocukların cinsel istismardan korunabilmesi için sizce yapılması gereken en önemli şeyler nelerdir?” şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir.

Verilen cevaplar incelendiğinde başta çocuklar olmak üzere anne ve babalar ile öğretmenlerin eğitilmesi gerektiğini ve bu konuda farkındalık oluşturulması gerektiğini ifade eden uzmanlar, çocuklara iyi ve kötü dokunuş farkının öğretilmesi ve küçük yaştan itibaren cinsel eğitim verilmesinin çok önemli olduğunu ayrıca çocukların kendilerini rahat ifade edebilecek ortamlar oluşturulmasının önemini vurguladıkları belirlenmiştir. Okul öncesi dönemden başlayarak çocukların cinsel eğitim alması gerektiğini ifade eden uzmanlardan bir tanesi “*çocuğun iyi ve kötü arasındaki farkı anlaması gerekiyor öncelikle bu öğretilmeli, çocuğun kendisini ifade edebilmesine fırsat verilmeli ve bedeninin kendisine ait ve özel olduğu öğretilmeli*” ifadeleri ile yapılması gerekenlere dikkat çekmiştir.

Tartışma

Elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde cinsel istismara uğrayan çocukların ergenlik dönemi çocukları ile okul öncesi ve ilköğretimin ilk yıllarında olan çocuklar olmak üzere iki gruba ayrıldıkları belirlenmiştir. Bu ayrımı yapan uzmanlar ergenlik döneminde kız çocukların, okul öncesi ve ilköğretim döneminde ise her iki cinsiyette çocukların cinsel istismara uğrayabildikleri, ergenlik döneminde cinsel istismara uğrayan kız çocuklarını istismar eden kişinin genelde çocukların erkek arkadaş, sevgili gibi isimlendirmeler yaptıkları kişiler olduğu, okulöncesi ve ilköğretimin ilk yıllarında cinsel istismara uğrayan çocukları istismar eden kişilerin ise çocukların hayatları içinde akrabalık ya da tanıdıklık ilişkisi şeklinde yer alan yetişkinler olduklarını ifade ettikleri anlaşılmıştır. Hemen her yaştan çocuğun cinsel istismara uğrayabileceği bildirilmektedir (2). Bunun yanında cinsel istismar olaylarının genelde gizli tutulmaya çalışıldığı, vakaların yalnızca %15’inin bildirildiği, yaygınlığı konusunda bildirilen oranlar büyük farklılıklar gösterdiği ifade edilmektedir. Ailelerin ve içinde yaşadıkları toplumun değerleri, inanç sistemleri, cinselliğe bakışı gibi nedenlerin bu vakaların bildirimini üzerinde etkili olabileceği bildirilmektedir. Birleşik Devletler’de 1999 yılında çocuklarda cinsel istismar yaygınlığının 1,3/1.000 olarak saptanmış ve kız

çocuklarının daha fazla istismara uğradığı bildirilmiştir (3,13). Dünya geneli ortalamasına yönelik yapılan çalışmalarda kadınların %10-40’ının erkeklerin ise % 5-20’sinin çocukluk yıllarında en az bir kez cinsel istismara uğradıkları ifade edilmektedir (14). Cinsel istismara uğrayan çocuklar arasında kızlar erkeklerden üç kat daha fazla görülmektedir (1, 15). New York’ta cinsel istismara uğramış 250 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda çocukların yaş ortalamasının 11 olduğu, her 1 erkek çocuğa karşı 10 kız çocuğunun mağdur olduğu bildirilmektedir (16). Toplumun erkek ve kız çocuklara bakış açısındaki farklılıkların etkisi ile erkek çocuklardaki cinsel istismar bildirimlerinin kız çocuklarına oranla daha az olduğu ve bu sebeple istatistiklerde erkek çocuk oranlarının düşük olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan çocuklara cinsel istismarda bulunan kişilerin %88’inin aile ya da akraba içinden olduğu ifade edilmektedir (1). Cinsel istismar olaylarının % 75-90 oranında çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir (13, 16-18).

Cinsel istismar olayına maruz kalan çocukların psikolojik olarak fazlasıyla etkilendiklerini ifade etmeye çalışan uzmanların korku, içe çekilme, hayal kırıklığı gibi duyguları öne çıkardıkları gibi ergenlikte zaman zaman istismarcıyı koruma davranışının da görülebildiğini ifade ettikleri anlaşılmıştır. Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkilerinin, istismar sırasında şiddet kullanımına, fiziksel zararın varlığına, çocuğun yaşına, gelişim basamağına göre değiştiği, ayrıca ailenin olaya tepkisinin de belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Bunlara bağlı olarak çocukta korku, depresyon, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis ve enkoprezis görülebildiği bildirilmektedir (9, 13, 19). Cinsel istismara uğramış 250 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda çocukların % 83’ünde bunalıma girme, % 64’ünde suçluluk, %58’inde aşağılık duygularına kapılma ve %55’inde aşırı saldırganlık gibi durumların görüldüğü belirtilmektedir (16).

Cinsel istismar olayının çocukların bulunduğu her yerde gerçekleşebildiğini ifade eden uzmanların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde temelde çocukların yetişkin kontrolünden uzaklaştıkları ortamlarda istismar olayının gerçekleştiği düşünülmektedir. Özer ve arkadaşları, tarafından yapılan çalışmada cinsel istismar olayın açık arazi, işyeri, istismarcının evi, araç içi ve cezaevi gibi hemen her yerde gerçekleşebildiği bildirilmektedir (18).

Cinsel istismar olayının nasıl ortaya çıktığına yönelik olarak alınan cevaplar değerlendirildiğinde aile içinde özellikle annelerin gözlemlerinin çok önemli olduğu, çocuklardaki fiziksel ve psikolojik değişimleri iyi takip etmelerinin olayın ortaya çıkmasında önemli olduğu diğer taraftan öğretmen gözlemlerinin de etkili olabileceği anlaşılmıştır. Cinsel istismar olayının fark edilmesinin genelde tesadüfen olduğu bunun dışında anormal davranışların fark edilmesi, doktor muayenesi, hamilelik ya da nadiren çocuğun üçüncü bir şahsa anlatması ile ortaya çıkabildiği belirtilmesine (20) karşın cinsel istismar olayının açığa çıkmasının mağduru birine söylemesi ya da fiziksel belirtiler, duygu ve davranışlardaki değişimlerle anlaşılabilirliği ifade edilmektedir (14). Cinsel istismar mağduru çocukların olayı birine anlatmakta çekingen davrandıkları, bazen kendileri yerine bir başka çocuktan söz ederek olayı anlatmaya çalıştıkları belirtilmektedir. Aile ve toplumdan alacakları tepkilerden çekinen çocukların, yaşanan olayı doğrudan aktarmaktan çekindikleri ifade edilebilir. Diğer taraftan çocuklarda nörotik davranış değişiklikleri ya da davranış bozukluğu oluşabileceği, 0-3 yaş arası çocuklarda yeme ve uyku bozuklukları, tanımadığı kişilerden korkma ve yaşına

uygun olmayan cinsel oyunlar, 3-6 yaş arası çocuklarda ise bebeksi konuşma, içe çekilme, enürezis, enkoprezis, yeme ve uyku bozuklukları, sık ve devamlı cinsel oyun ve mastürbasyonun gözlemlenebildiği bildirilmektedir (13, 19). Kanada’da yapılan bir araştırmada çocukluklarında cinsel istismara uğramış kadınlardaki depresyon oranının çocuklukta cinsel istismara uğramamış olanlara göre iki kat, benlik saygısı düşük kadınların ise dört kat daha fazla oldukları, bir başka araştırmada ise çocukluğunda cinsel istismar mağduru olmuş genç kızlarda depresyon ve intihar girişimlerinin daha fazla olduğu bildirilmektedir (17). Bu durum cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkilerinin uzun süreli ve kalıcı olabileceğini göstermektedir.

Cinsel istismar mağduru çocukların ailelerinin genelde sosyo-ekonomik durumu düşük aileler olduğu ifade edilmiştir. Fakat bu konuda olayın adli birimlere yansımada aileler arasında farklılıklar olduğu, özellikle sosyo-ekonomik düzeyi ve istismar konusundaki bilinç düzeyi yüksek ailelerde bildirim daha az olmasının bu oranda etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan her türden çocuğun cinsel istismara uğrayabildiği ifade edilmişse de boşanmış aile çocuklarında ebeveyn kontrolünün zayıflaması ile birlikte çocukların istismara daha açık bir hale geldikleri de değerlendirilmiştir. Bu durum toplumsal yapı içinde en önemli kurum olan ailenin yapısında ve işlevinde oluşan bozulmaların çocukların istismara açık hale gelmesinde etkili olduğunu düşündürmektedir. Cinsel istismar mağduru çocukların ailelerinin genelde toplumsal açıdan yalıtılmış, babaların depresif, annelerin ise psikolojik açıdan zayıf, boyun eğen bir yapıda ve çocuklarını koruma konusunda yetersiz tipte oldukları bildirilmektedir (14). Zihinsel engelli çocukların olayın algılanması ve aktarılmasında zorluk yaşayabildikleri için cinsel istismar mağduru olabildikleri belirtilmektedir (18). Çocukların cinsel istismardan korunabilmesi için başta çocuk, aile ve öğretmenlerin eğitilmesine dikkat çekilmiş ve bu sonuçlar erken yaştan itibaren farkındalık eğitimleri verilmesinin yanında toplumsal bilinç düzeyinin yükseltilmesine yönelik yapılacak çalışmaların etkili olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de okul öncesi çocuklar üzerinde 1980’li yıllara kadar cinsel gelişim ve eğitim konusuna hiçbir çalışma yapılmadığı, bu tarihlerden başlayarak az da olsa yapılmaya başlandığı ve giderek arttığı ifade edilmiştir (21). Cinsel istismar mağduru 250 çocuğun ailesi ile yapılan çalışmada ailelerin yalnızca % 15’ inin çocukların daha iyi eğilmesi gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir (16). Çocukların cinsel istismardan korunabilmesi ailelerin eğitim almalarının önemli olduğunu belirtmektedir (22). Cinsel eğitim almış ve cinsel istismar konusunda temel bilgilere sahip çocukların cinsel istismara uğramaları halinde olayın çocuk üzerindeki kalıcı etkilerinin daha az olduğunu ifade etmektedir (14). Cinsel istismardan korunabilme için yapılması gereken ilk iş olarak önleme eğitimlerinin verilerek çocuklara kendilerini nasıl koruyacaklarını öğretilmesinin önemli olduğu ancak istismar mağduru çocuklarında destek ve eğitim almalarının ilerde onların istismarcı olmalarının engellenmesini sağlayacağı vurgulanmaktadır (22). Bunun yanında hukuksal bir müdahale olarak devletin alması gereken cezai tedbirlerin yanı sıra kurumların ortak hareket etmesinin de önemli olduğu belirtilmektedir (23).

İhmal ve istismar olayı dünyanın her yerinde çocukların karşı karşıya kalabildiği ve çocuklar üzerinde geçici ve kalıcı etkiler bırakan olumsuz durumlardır. Cinsel istismar olayı bu durumlar içinde çocuk üzerinde en fazla olumsuz etki bırakan istismar türlerinden bir tanesidir. Cinsel istismara uğramış çocukların özelliklerinin doğru biçimde

tanımlanması cinsel istismar olaylarının önüne geçilmesinde etkili olacaktır. Bu çocukların özelliklerinin belirlenmesinde cinsel istismar olayı sonrasında çocuklarla karşılaşan ve onlarla doğrudan iletişime geçen Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi’nde çalışan uzmanlardan alınan bilgiler sonucunda; her yaştan ve her iki cinsten çocuğun mağdur olabildiklerini, ergenlik döneminde genelde kız çocuklarının mağdur olduklarını, mağdur çocukların genelde istismarcıyı tanıdıklarını, çocukların cinsel istismar olayına duygusal ve davranışsal tepkiler verebildiklerini, olayın ortaya çıkmasında aile ve öğretmen gözlemlerinin önemli olduğunu, genelde aile denetiminden ve desteğinden uzak çocukların mağdur olduklarını ve çocukların cinsel istismardan korunabilmesi için başta çocuklar olmak üzere aile ve öğretmenlerin eğitilerek toplumsal farkındalığın artırılması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Bu sonuçlar dikkate alınarak çocukların cinsel istismardan korunabilmesi için; öncelikle çocukların erken yaştan itibaren cinsel eğitim ve duyguların ifadesi konularında desteklenmesinin önemli olduğu, çocuğun kendi bedenini ve bedenindeki özel bölgeleri tanımalarının yararlı olacağı, çocukların iyi ve kötü dokunuş arasındaki farkı öğrenmesinin etkili olacağı ve rahatsız oldukları zamanlarda “dur” ve “hayır” diyebileceklerinin öğretilmesinin etkili olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında ailelerin çocuklar üzerindeki kontrol ve desteğinin sağlanmasının kritik olduğu, aile içi iletişim kanallarının sürekli açık olmasının ve çocukların aile içinde kendisini ifade edebilmesine imkan verilmesinin yararlı olacağı, ailelerin çocuklar üzerindeki gözlemlerinin doğru ve etkili yapılmasının cinsel istismar olayının ortaya çıkarılmasında belirli olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca başta aileler ve eğitimciler olmak üzere toplumun genelinin cinsel eğitim ve cinsel istismar konularında farkındalıklarının artırılması, okulöncesi dönemden başlayarak eğitim kurumlarında çocukların bu konularda desteklenmesinin ve cinsel istismar mağduru çocukların olay sonrasında doğru biçimde desteklenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Kara B, Biçer Ü, Gökalp A.S. Çocuk İstismarı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2004; 47: 140-51.
2. Lynch M. Çocuk İstismarı ve İhmalı, E. Konanç, İ. Gürkaynak, A Egemen. (ed:) Çocuk İstismarı ve İhmalı, Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları 1999.
3. Taner Y, Gökler B. Çocuk İstismarı ve İhmalı: Psikiyatrik Yönleri. Hacettepe Tıp Dergisi 2005; 35: 82-6.
4. Owayolu N, Uçan Ö, Serindağ S. Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2007; 2, 4: 13-22.
5. Anonim. http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2013/19.pdf, Erişim Tarihi: 25.08.2014.
6. Koç F, Akşit S, Tomba A, Aydın C, Koturoğlu G, Korkmaz-Çetin S, Aslan A, Halicioğlu O, Erşahin Y, Turhan T, Çelik A, Şenol E, Kara S, Solak U. Çocuk İstismarı ve İhmalı Olgularımızın Demografik ve Klinik Özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi’nin Bir Yıllık Deneyimi. Türk Ped Arş. 2012; 47: 119-24.
7. Akyüz G, Yücel-Beyaztaş F, Kuğu N, Analan E, Doğan O. Suç İşledikleri İddiasıyla Muayeneye Gönderilen Çocuk ve Ergenlerde Sosyo-demografik ve Klinik Özelliklerin Değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni 2000; 5, 2: 70-5.

8. Seardar Taçyıldız Ç. Cinsel İstismar Suçlarında Ebeveyn Kabul/Reddi (Baba) ve Çocukluk Dönemi Kararlarının İşlenen Suça Etkisi, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı 2013.
9. Eliot A.J, and Peterson L.W. Maternal Sexual Abuse of Male Children: When to Suspect and How to Uncover It. Postgrad Med 1993; 94: 169-172.
10. Abel M.D, Gene G. and Harlow N. The Stop Child Molestation Book, Philadelphia: Xlibris. 2001.
11. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. 6. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık 2008.
12. Türnüklü A. Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 2000; 24: 543-59.
13. Bahar G, Savaş A.H, Bahar A. Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2009; 4(12): 51-66.
14. Kutchinsky, B. Çocuğun Cinsel İstismarı: Yaygınlık, Müdahale ve Önleme Genel Bir Bakış, E. Konanç, İ. Gürkaynak, A. Egemen. (ed:) Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları 1999.
15. Dubowitz H. Preventing Child Neglect and Physical Abuse, Pediatr Rev 2002; 23: 191-6.
16. Günçe G. Çocuğun Cinsel İstismarı, E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen, ed. Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları 1999.
17. Oates K. Çocukların Cinsel istismarının Kalıcı Etkileri, Konanç E, Gürkaynak İ, Egemen A. (ed:) Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları 1999.
18. Özer E, Bütün C, Yücel-Beyaztaş F, Engin A. Çorum Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne 2006-2007 Yıllarında Başvuran Cinsel İstismar Mağduru Çocuk Olgularının Değerlendirilmesi. C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 2007; 29(2) :51-5.
19. Ekşi A. Ben Hasta Değilim. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi 1999.
20. Polat O. Cinsel İstismar Rehberi. İstanbul: Forat Matbaa 2006.
21. Haktanır G. Çocuk Cinselliği. Oktay A, Unutkan Ö.P. (ed:), Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular, İstanbul: Morpa Yayınları 2005.
22. Byers J. Çocuk İstismarını Önleme: Önleyici Programlar ve Halk Eğitimi. Konanç E, Gürkaynak İ, Egemen A. (ed:) Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları 1999.
23. Schot C, Frank R. İstismar ve İhmal Edilen Çocukların Sağaltımı, Konanç E, Gürkaynak İ, Egemen A. (ed:) Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara: Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği Yayınları 1999.

Sorumlu Yazar:

Mehmet SAĞLAM

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Çocuk Gelişimi Bölümü,

E-mail: mehmet saglam81@hotmail.com